

Ošlapat chodník. Důkladně

3.3.2024 - | Univerzita Pardubice

Co znamená naučit se sociologicky myslet? Důkladně ošlapat chodník, říká Jan Mandys, sociolog a psycholog z Fakulty ekonomicko-správní.

Práce s lidmi, setkávání a komunikace s nimi, problémy reálného života a snaha najít řešení z každé situace, pomáhat a vzdělávat.

Máme za sebou léto, měl jste více času na svou vědeckou práci a výzkum?

Úplně ne. Ale přesto jsme jeden smluvní výzkum začali realizovat. Před nedávnem jsme dělali výzkum na problematiku bydlení v České a Moravské Třebové. Pro Českou Třebovou připravujeme další, který se bude týkat situace v sociálních službách a podpoří místní komunitní plánování sociálních služeb. A díky tomu jsme získali smluvní výzkum pro Kraj Vysočina, kde mapujeme situaci v sociálně vyloučených lokalitách. Výzkum bude hotový na podzim a poslouží krajskému úřadu při vytváření a implementaci lokální sociální strategie. Takže jsem se ani v létě nenudil.

Pěkně se vám to „nabalilo“...

Moje vědecká práce je primárně zaměřená na aplikovaný výzkum pro praxi. A je pravda, že se nám daří relativně často získávat zakázky na výzkum. Několik let jsme například v rámci spolupráce s krajským úřadem mapovali situaci pro vznik Koncepce rodinné politiky Pardubického kraje.

Kde vaše výzkumy pomáhají nejvíce?

Obecně mohu říci, že moje vědecká činnost zahrnuje aktivity, které pomáhají podpořit, zlepšit či nastavit rozvojové aktivity v obcích a často se týkají bydlení nebo nějaké části sociální politiky. Jsme rádi, že regionální veřejná správa chápe univerzitu jako vhodný zdroj na spolupráci. S našimi výzkumy pracují managementy obcí a regionů i úředníci. Neslouží tedy pouze pro psaní vědeckých článků, ale jsou užitečné v praxi, protože pomáhají buď něco vytvořit, nebo vylepšit.

Býváte hodně v terénu?

Ano, v terénu jsem docela často. Ještě častěji ale s našimi studenty, které se do těchto praktických věcí snažím zapojovat. Naučit se sociologicky myslet totiž znamená, že si ten „chodník ošlapete“.

Sociologii se věnujete vědecky. Jaké předměty učíte studenty na Fakultě ekonomicko-správní?

Kromě sociologie vyučuji také psychologii, patologické jevy a komunikační dovednosti.

Téma psychologie a sociologie je dost široké...

Oba předměty ale představují základnu humanitních věd, která se opírá o filozofické poznatky staré tisíce let. Včetně základů filozofie považuji tyto předměty za základ jakéhokoliv vysokoškolského vzdělání. Zvyšují všeobecný přehled, zlepšují uvažování a podporují individuální světonázor. Důležité je také to, aby studenti pochopili, že vysoká škola sama o sobě nikoho nenaučí. Studenti tu hledají odpovědi na svoje otázky a vyučující je pouhým průvodcem na cestě za poznáním.

Co se studentům snažíte předávat?

Mým cílem je, aby studenti viděli, jak funguje reálný život. Teorie je dobrý pomocník, ale tím, že nejsme na humanitních studiích a studenti mají jinou náplň svého snažení, je důležité jim ukázat, že existuje i jiný svět než ten v kancelářích úřadů nebo v tabulkách daňových výkazů. A také to, že svět je velmi barevný.

Snažíte se je vyburcovat, aby se zajímali?

Snažím se aktivizovat studenty k činnosti, ze které si odnesou nějaký nový pohled na sebe sama. Aby se mohli rozvinout a případně poznat, jak v reálu podpora tzv. „měkkých dovedností“ vypadá. Jeden můj předmět se odehrává přímo v terénu, kde studenti zažijí aktivity, které se běžně odehrávají na podnikových, firemních či jiných školeních, teambuildingu. Jednou za semestr vezmu některé studenty na zkrácenou aktivitu, třeba na takovou procházku okolo Labe. V omezené míře si vyzkouší techniky seberozvoje na vlastní kůži.

Co dalšího si do života odnášejí?

Moji studenti si mají hlavně odnést to, aby nezapomínali myslet a nebyli ovce. Aby věděli, že pokud něco chtějí, tak je lepší si o to říct než čekat, že to přijde samo a být v nejistotě. A také to, že jsou lidmi a podle toho se mají chovat a vážit si sebe sama.

Už jste zmínil, že se studenty vyrábíte na různé outdoorové výjezdy. Co je cílem?

Primárně ukázat studentům, že vystoupení z komfortní zóny je užitečné a pro život žádoucí. A také demonstrovat, jak důležitá je interakce s druhými lidmi. Moje „venkovní“ cvičení posilují týmovou spolupráci, snažím se citlivě zapojovat introverty. Některá cvičení ale děláme také v učebně v rámci předmětů na podporu komunikačních dovedností. Už to, že změníme prostředí a jdeme kamkoliv mimo učebnu, přináší efekt. Studenti jsou daleko otevřenější, uvolněnější. Venku mluví i ti, co si během běžné výuky odbydou jen to nejnutnější. Zažívají na vlastní kůži, jaké to bude, až ve svém zaměstnání vyjedou na teambuilding. Já se jim snažím demonstrovat, jak některé seberozvojové a rozvojové skupinové techniky fungují, aby se toho nebáli.

Pro zpestření výuky používáte i loutkové divadlo. Jak to vzniklo?

Smyslem bylo inovovat moji outdoorovou výuku a připravit poněkud radikálnější program na posílení komunikačních a prezentačních dovedností. S celou řadou studentů, kteří se mých outdoorových hodin zúčastnili, jsme v minulosti vyrazili i na nová místa a testovali aktivity, které bych mohl následně aplikovat do výuky. Přitom mě napadlo, že by bylo fajn nebýt „venku“ pouze pro sebe, ale být přínosem i pro okolí, kde zrovna jsme. Na cestách jsme totiž potkali mnoho zajímavých lidí, kteří rádi studenty v úkolech podporují. A loutkové divadlo je věc, která není tak náročná jako běžné divadlo a studenti se mohou za loutky tak trochu „schovat“. Proto vznikl zcela amatérský soubor „Přetržené nitě“.

K čemu slouží a jak na to studenti reagují?

Jednoznačně pomáhá tomu, aby studenti ještě více prohloubili svoji schopnost komunikace. Navíc jsme zájezdové divadlo a máme za sebou první potulnou štaci. Jde tedy nejen o komunikaci, ale vezeme si celé divadlo i s materiálem na vozíku. Dohromady váží skoro 40 kilo, všichni máme batohy na zádech a putujeme krajinou. Letos jsme měli domluvené představení, ale za rok chceme vyrazit čistě do neznáma. Zastavit se na návsi, rozdělat divadlo a začít hrát pro kolemjdoucí. Naše divadlo má nejen 3 herce, ale také „kulisáka“ a rádi jsme byli i za doprovod, který nám pomohl tlačít ten náš vozík. Rád bych měl v souboru další jednu až dvě dvojice herců, rozšířil repertoár o další hry. Náš soubor je otevřený každému.

Jaké plány máte s divadlem dál?

Mimo léto připravujeme koncept hraní v Pardubicích. Je třeba si uvědomit, že je to dobrovolná činnost a časová náročnost také není úplně malá. Chtěl bych nastudovat dvě nové hry a připravit divadlo na pravidelné vystupování v Pardubicích pro ty, kterým by to mohlo udělat radost. Určitě ale budeme vystupovat v září na Dni pěstounů v Dobrušce a v říjnu na Noci vědců na Univerzitě Pardubice.

Jste také kouč a psychosociální poradce, co to znamená?

Jako psychosociální pracovník v naší poradně klientovi poskytnu základní vhled do problému, správně ho vyslechnu. Nabídnou varianty řešení a prakticky ve všech případech odešlu klienta na další místo, kde je již informovaný psycholog. Dále pomáhám studentům získat sociální dávky, stipendia, zprostředkovávám kontakt na další sociální služby mimo univerzitu. Zjednodušeně můžeme říci, že se jedná o stanici první pomoci, pokud člověk neví, co má ve své složité situaci dělat.

Kdo a s jakými problémy za vámi může přijít?

Přijít může jakýkoliv student nebo pracovník s jakýmkoliv problémem. Jádrem mé práce opravdu spočívá v orientaci v problému, zajištění podpory úřadů a podpory univerzity ve věci individuálního plánu či stipendií. Nejčastěji se na mě obrací klienti s potřebou orientace ve studiu. Další hledají sami sebe – zde dobře funguje seberozejovací skupina, která na univerzitě funguje. Následují pak vztahové problémy. Nově se problémy týkají nespokojenosti se životem – úzkosti a depresivní stavy. To jsou ale případy, které posílám okamžitě dál k příslušnému odborníkovi.

Jak vaše pomoc konkrétně vypadá?

Začátek je v rozhovoru a vytvoření anamnézy problému klienta. Poté buď zůstává u mě – seženeme formuláře příslušné žádosti, vyplníme je spolu, zavolám na úřady a pomohu s počáteční komunikací. Důležité je poskytovat podporu, nikoliv řešit za klienta. Zároveň je třeba říci, že každý člověk, byť má stejný problém, je jiný a neexistuje univerzální postup ani přístup. S ohledem na mnohdy citlivé problémy může naše spolupráce probíhat do značné míry i anonymně. To je důležité i proto, že si vedeme evidenci klientů, každý má u mě svůj kód. Velmi záleží na povaze problému.

Dříve jste se zaměřoval na práci s lidmi bez domova. Co vás k ní přivedlo?

S lidmi bez domova jsem začal pracovat jako dobrovolník už při studiu na vysoké škole. Věděl jsem, že nechci pracovat se seniory ani s dětmi. Prostředí, kde jsem se dlouho pohyboval, bylo plné uživatelů drog. V době potřebné praxe se k nám na katedru dostala možnost stát u rozjezdu prodeje časopisu Nový Prostor v Ostravě. Tento časopis pomáhá lidem bez domova získat alespoň prostředky na základní obživu. Nabídka mě zaujala a rok jsem na severu Moravy pracoval jako dobrovolník, a pak jsem skoro rok i pobočku vedl. V podobné práci jsem pak pokračoval po návratu do Pardubic. Tady jsme vytvářeli podmínky pro rozvoj nízkoprahových služeb pro lidi bez přístřeší.

Pokračujete v této práci?

Od roku 2007 vedu pracovní skupinu Komunitního plánování sociálních a souvisejících služeb ve městě Pardubice s názvem „Cizinci, menšiny a osoby ohrožené sociálním vyloučením“. Nejedná se o přímou práci s uživateli služeb, ale o to, aby systém sociální pomoci fungoval efektivně a jako záchranná síť. Posledním velkým úspěchem byl vznik ordinace pro tuto skupinu lidí, která v letošním roce dostala i ocenění v podobě Ceny Ministerstva vnitra za inovaci ve veřejné správě. Pardubice v tuto chvíli připravují výstavbu nového azylového domu pro muže a noclehárny. Stávající budova totiž zdaleka nesplňuje potřeby cílové skupiny.

Dá se říci, s jakou skupinou těchto lidí je práce nejnáročnější?

Rozhodně se to říct nedá. Každá skupina má svoje specifika. Lidé bez domova, uživatelé návykových látek, etnické menšiny či cizinci se nejvíce potýkají se stigmatizací. Dalším problémem jsou dluhy, které většina i při nejlepší vůli nedokáže platit, a snaha zachovat si peníze na důstojný život.

Pracovat se jim zkrátka nevyplatí, protože jim mnoho prostředků nezbude. Otázkou není ochota spolupracovat, ale reálné možnosti. Nejsou to dluhy, ale neustálé nezdary. Odsuzování zcela rozloží osobnost člověka a ten postupně ztrácí kompetence zvládat i ty nejběžnější situace. Čím déle trvá jejich život v nepříznivých podmínkách, tím je propad horší a návrat složitější, či rovnou nemožný.

Proměnil se za ty roky vaší práce obraz bezdomovce?

To je právě důležité si uvědomit! Doba, kdy byl typickým bezdomovcem pán s igelitkou, lahví vína okolo padesátky, který nikomu neubližuje, je minulostí. Přibývá mladých bezdomovců i žen, osob s takovou kumulací handicapů, že nepatří do žádné sociální služby. Pokud společnost dokáže najít odpověď na to, proč některého člověka krizová situace srazí na úplné dno a jiného naopak stejná posílí, dokážeme těmto lidem pomoci. Do té doby záleží na jejich vnitřní vůli, výši dluhů, možnosti získat dostupné bydlení a třeba práci na chráněném trhu práce.

Společnost, přestože celou řadu jevů odsuzuje, zároveň dogmaticky trvá na vyřešení problému. Neznamená to ale pomáhat problémové osobě za každou cenu. Nikoho nemůžete nutit ke změně bez jeho svobodné vůle. A pokud si přeje zemřít v kartonové krabici, má na to právo. Důležité je, aby takový člověk věděl, že jsou i jiné možnosti.

Říká o sobě: Ve svém volném čase jsem nejraději venku. Jít s malým batohem na zádech, spát pod hvězdami a setkávat se s místními lidmi v místech, kde zrovna jsem. Až budou děti o něco větší, tak batoh přebalím na brašny na kolo. Jsem velký fanoušek deskových her. Rád také fotím, čtu a mám rád ticho. Ale úplně nejvíc spokojený jsem mezi lidmi, co jsou mi nejbližší. Což se s tím tichem moc neslučuje

TEXT Zuzana Paulusová/ FOTO Radek Plžík, archiv Jana Mandyse

Tento text najdete v exkluzivním vydání časopisu Univerzity Pardubice MY UPCE, v tištěné i on-line podobě

<https://www.upce.cz/oslapat-chodnik-dukladne>